

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra kriminologie

**ROLE PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY
V RESTORATIVNÍ JUSTICI**

Bakalářská práce

The Role of Probation and Mediation Service in Restorative Justice

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Ivana Horová, DiS.

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 12.3. 2023

Ivana Horová, DiS.

Poděkování

Děkuji vedoucí práce, PhDr. Aleně Marešové, PhD., za odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině, která mě během celého studia podporovala.

ANOTACE

Bakalářská práce pod názvem Role probační a mediační služby v restorativní justici je zaměřena na problematiku řešení sporů mezi pachatelem a obětí.

Teoretická část je zaměřena na vysvětlení základních pojmů z oblasti probace, mediace a restorativní justice a jejich historický kontext v České republice a ve světě. V dalších kapitolách jsou popsány strategie PMS do roku 2025, programy v restorativní justici a definice jednotlivých alternativních trestů.

Součástí metodologické části práce je analýza kvantitativního výzkumu, který byl zpracován formou dotazníkového šetření mezi soudci, státními zástupci a probačními úředníky.

Analýza byla zpracována v souladu s teoretickou částí práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

*probace *mediace *alternativní tresty *trestný čin *pachatel *oběť

ANOTATION

The subject of the bachelor's thesis "The Role of Probation and Mediation Services in Restorative Justice" is the issue of resolving disputes between the offender and the victim.

The theoretical part contains explanation of basic concepts from the field of probation, mediation and restorative justice and their historical context in the Czech Republic and in the world. In other chapters, PMS strategies until 2025, restorative justice programs and definitions of individual alternative punishments are described.

The methodological part consists of the analysis of quantitative research, which was processed in the form of a questionnaire survey among judges, prosecutors and probation officers.

The analysis was processed in accordance with the theoretical part of the thesis.

KEYWORDS

*probation *mediation *alternative punishments *criminal act *offender *victim

OBSAH

ÚVOD	7
1. Historie probační a mediační služby a restorativní justice v České republice a ve světě.....	9
2. Definice probační a mediační služby	12
3. Strategie PMS v ČR do roku 2025	16
4.1 Odklonit pachatele od kriminální kariéry	17
4.2 Rozvíjet systémové řešení služeb pro oběti.....	18
4.3. Zvýšit bezpečnost společnosti	19
4.4. Zabezpečit další efektivní fungování PMS	19
4. Restorativní justice	21
5.1 Programy v restorativní justici	23
5.1.1 Mediace	24
5.1.2 Restorativní konference	24
5.1.3 Kruhy	25
5. Alternativní tresty.....	27
6.1 Trest domácího vězení	27
6.2 Obecně prospěšné práce	28
6.3 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	29
6.4 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.....	29
6.5 Peněžitý trest.....	30
6. Metodologie výzkumu.....	31
7.1 Popis výzkumného souboru	32
7.2 Průběh výzkumu.....	33
7.3 Výsledky výzkumu.....	34
Závěr	45
Seznam použitých zdrojů	47
Seznam zkratk.....	50
Seznam tabulek.....	51

ÚVOD

Probační a mediační služba České republiky (dále jen PMS ČR) je podporována zákonem č. 257/2000 Sb., který vešel v účinnost 1. 1. 2001. Z toho vyplývá, že služba PMS ČR má v naší zemi poměrně krátkou historii. Na základě tohoto zákona vznikla střediska PMS ČR, která působí v městech okresních soudů.¹

PMS ČR zajišťuje výkon alternativních trestů, ochranu veřejnosti a prevenci kriminality. Jedním z hlavních úkolů je zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností s důrazem na zájmy poškozených. Činnost služby je rozdělena na probační a mediační. Probační činnost je zaměřena na organizaci a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným a odsouzeným. Zajišťuje kontrolou nad výkonem alternativních trestů a sledování chování odsouzených ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Mediační činnost pak zajišťuje mimosoudní řešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným.²

Restorativní justice vychází z trestně-právní politiky, kdy jejím cílem je orientace na způsobenou újmu a potřeby trestným činem zasažených osob, vyvozuje důsledky a podporuje pachatele v přijetí odpovědnosti, zmocňuje účastníky k řešení konfliktu, brání pachatelům v recidivě a dává všem zúčastněným větší pocit spravedlnosti. V neposlední řadě šetří peníze systému trestní justice.³

Bakalářská práce obsahuje teoretickou a metodologickou část. Teoretická část je rozdělena na šest kapitol, sedmá kapitola je věnována metodologii. Cílem bakalářské práce je na základě výzkumu a dostupné literatury zmapovat

¹ Trestní předpisy. Ostrava: Sagit, 2010. ISBN 978-80-7488-376-7; s. 430

² *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Proba%C4%8Dn%C3%AD_a_media%C4%8Dn%C3%AD_slu%C5%BEba

³ O restorativní justici. *Restorativni-justice.cz* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

současný stav a úkoly PMS ČR a jejich naplňování a aktuální spolupráci vybraných orgánů činných v trestním řízení s PMS ČR.

V první kapitole je popsána historie probační a mediační služby a restorativní justice v České republice a ve světě. Druhá kapitola je věnována definici probační služby v užším a širším smyslu, její výhody a charakteristické základní znaky. Dále je zde vysvětlen pojem mediace, jakožto nástroj k mimosoudnímu řešení sporů mezi pachatelem a obětí v mnoha odvětvích. Popsány jsou zde její základní principy a proces. Ve třetí kapitole jsou definovány strategie PMS ČR do roku 2025. Kapitola popisuje jednotlivé strategické cíle, které vznikly na základě problematických oblastí, které se v tomto odvětví během let vyskytly. Prostřednictvím těchto strategií budou vypracovány strategie na další roky. Čtvrtá kapitola je věnována restorativní justici, jakožto konceptu trestního soudnictví. Součástí kapitoly jsou popsány programy v restorativní justici, jejich definice a formy využití. V páté kapitole jsou v úvodu popsány důvody k ukládání alternativních trestů. Zmíněny jsou zde jednotlivé tresty a jejich význam.

Metodologická část v šesté kapitole prezentuje metodologický výzkum, jeho popis, průběh a výsledky. Pomocí kvantitativního výzkumu jsou zde analyzovány a interpretovány vybrané části zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení prostřednictvím tabulek.

Bakalářskou práci nejvíce ovlivnily publikace Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě od Filipa Ščerby, Probace a mediace od Pavla Šterna, Lenky Ouředníčkové a Dagmar Doubravové a v neposlední řadě Kriminologie od Tomáše Gřivny, Miroslava Scheinosta a Ivany Zoubkové. Velkým přínosem pro práci je také publikace od Jana Rozuma, Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita.

1. Historie probační a mediační služby a restorativní justice v České republice a ve světě

Počátky probace jsou spojovány s Johnem Augustem, který v 19. století nabídl soudu, že se zaručí a postará o muže, který byl v Bostonu odsouzen za opilství. Augustus tvrdil, že muž má šanci na nápravu, zaplatil za něho kauci a několik měsíců nad ním dohlížel. Díky jeho aktivitě, kdy nad ním několik měsíců dohlížel, se z pachatele stal abstinent a na základě zprávy, kterou Augustus poslal soudu se orgán spokojil pouze s uložením symbolického peněžitého trestu. Augustus ve své činnosti dále pokračoval a po dalších 20 let se takto věnoval množství dalších obviněných. Díky jeho angažovanosti vznikla zákonná úprava institutu probace, která byla prvně schválena v roce 1878 ve státě Massachusetts. Následně se obdobné právní úpravy začaly vyskytovat v dalších státech USA a později i Evropy. Zákon definoval okruh trestných činů, u nichž může být probace využita jakožto alternativní forma trestu. A také podmínky jejího výkonu.⁴

Počáteční snahy o vývoj a uplatnění mediace byl zaznamenán v roce 1913 v USA, kde byla postupem času vytvořena Federální služba pro mediaci a vyjednávání, která zavedla alternativní způsoby řešení konfliktu. Mediace se nejdříve uplatňovala jako způsob řešení v civilně-právních sporech, až později se začala uplatňovat při řešení konfliktu mezi pachatelem a obětí. Mediace se stala součástí restorativní justice, jejíž teorie byla formulována v USA v 70. letech 20. století. Cílem této teorie je urovnání konfliktu mezi pachatelem a obětí, který vznikl spácháním trestného činu. Tento přístup vznikl díky zkušenostem původních obyvatel, žijících na dnešním území Nového Zélandu a Kanady, kdy tito do procesu řešení konfliktu zapojovali jak pachatele a oběť, tak i další, kteří byli dotčeni spáchaným trestným činem. Od 90. let 20. století začal vzrůstat zájem pracovníků justice o využívání mediace, jakožto mimosoudního procesu, který je

⁴ MATOUŠKOVÁ, Andrea a Oldřich MATOUŠEK. Probace. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7; s. 283.

využíván ještě před rozhodnutím kompetentního orgánu. V současnosti se mediace využívá při řešení sporů jak v civilních sporech i v rámci trestního řízení.⁵

V České republice se objevují snahy o prosazování změn v trestní politice již v období komunistického Československa, kdy v rámci totalitního režimu byl nastaven represivní systém. Odborníci trestního práva, kriminologie, penologie a dalších, na konci 60. let vyvíjeli úsilí k posilování sociálně-výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů, kdy šlo zejména o zaměřování se na odstraňování příčin porušování právních norem. Například v období tzv. Pražského jara 1968 byl sepsán otevřený dopis zaměstnanců Výzkumného ústavu kriminologického, kde se kromě dalšího objevil i návrh na zřízení nových probačních center. Tyto snahy a s tím spojené rozběhnuté projekty a záměry s cílem postupně změnit a modernizovat Československou trestní politiku byly zastaveny invazí armád Varšavské smlouvy do Československa a následnou „normalizací“ poměrů.⁶

Začátkem 90. let 20. století se začínaly prosazovat alternativní sankce opatření a probační a mediační aktivity. V roce 1993 byl novelizován trestní řád, kdy byl do trestního práva zaveden první alternativní institut, kdy šlo o podmíněné zastavení trestního stíhání. To otevřelo možnosti pro uplatňování prvních aktivit a postupů restorativní justice v našem trestním řízení. Následně v roce 1996 byly do trestní legislativy zavedeny další dvě alternativy trestu tzv. narovnání a trest obecně prospěšných prací. Od tohoto roku vznikaly pracovní místa a koncepční materiály, které ovlivňovaly budoucí podobu zákona o probační a mediační službě. V roce 1997, kdy vešla v platnost další novela trestního zákona nastala možnost podmíněného upuštění od potrestání pachatele s dohledem probačního úředníka a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. V roce 2000 byl Parlamentem ČR schválen vládní návrh zákona o probační a mediační službě jako celostátně působící organizaci, kdy se přijetí tohoto zákona stalo součástí procesu proměny naší justice. Přijetím tohoto zákona se objevuje nový koncept pojetí uplatňování trestní spravedlnosti, a to koncept restorativní justice, jejíž ideje

⁵ MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mediace. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 300.

⁶ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace*. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2; s. 9-15

ovlivnily trestní politiku a poslání a cíle nové probační a mediační služby. Od této doby probační a mediační služba deklaruje jako cíle své činnosti integraci pachatele, podporu poškozeného a ochranu společnosti. První koncepce PMS ČR předpokládala, že pro účinné působení musí být umožněno přípravné trestní řízení a řízení před soudem, kdy se obviněnému i poškozenému nabídne možnost využití, které se zaměřují na narovnání v konfliktní situaci v návaznosti na trestnou činnost (program mediace mezi obětí a pachatelem ad.). Cílem této činnosti je zajistit pro výkonné orgány potřebné a dostatečné podmínky pro možnost uložení alternativní sankce či opatření u pachatelů.⁷

⁷ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar a kol. DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace*. 1. Praha: Portál, 2010; s. 9-15

2. Definice probační a mediační služby

Jak je již popisováno v předchozí kapitole, probace a mediace jsou jednou z alternativních forem sankcí, které jsou udělovány, pokud nedochází k odnětí svobody nebo před zahájením soudního procesu či mimosoudních formách sporu. Hlavním cílem je zmírnění psychosociálních následků penitenciárního procesu a humanizační tendence.⁸

Probace

„Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“⁹

Probace je v současné době jeden ze základních prvků alternativních sankcí a restorativní justice. Definice probace se může rozlišovat dvěma způsoby a to tak, že může být pojímána v užším neboli právním smyslu, kdy je označována jako zvláštní typ soudního opatření či v širším smyslu, kdy je chápána jako souhrnný systém služeb a funkcí zajišťovaných probační službou. Dá se jí rozumět jako alternativě k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kdy je snaha o převýchovu pachatele, tedy pomocí institucionalizovaného dohledu nad chováním pachatele usnadnit resocializaci pachatele. Je zde kombinován penologický aspekt (trest, omezení) a aspekt sociální (dohled, pomoc, poradenství). Probace je spojována s celou řadou předností, díky kterým je považována za nejlepší náhradu za trest odnětí svobody. Mezi hlavní výhody probace můžeme uvést například:

⁸ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0; s. 212–213

⁹ *Trestní předpisy*. Ostrava: Sagit, 2010. ISBN 978-80-7488-376-7; s. 430

- 1.) Pachatel není vystavován škodlivým důsledkům výkonu trestu odnětí svobody,
- 2.) Pachatel není vyloučen ze společnosti a není odtržen od své rodiny a známého prostředí, má tedy možnost vést relativně běžný život a učit se přebírat na sebe zodpovědnost, rovněž je mu dána možnost snadněji uhradit škodu, způsobenou trestným činem, kdy toto samo o sobě může mít terapeutický význam,
- 3.) Díky dohledu probačního úředníka se pachateli dostává účinné pomoci ve snaze o docílení nápravy – toto představuje nejzásadnější rozdíl oproti jiným druhům alternativních trestů¹⁰

Charakteristické a základní znaky probace popisují ve své definici například autoři Púra a Šámal (1997):

- 1.) Stanovení povinnosti probace je závislé na výroku o vině,
- 2.) Jedná se o odklad trestu odnětí svobody nebo výroku o trestu,
- 3.) Konstruktivní péče (pomoc) a dohled probačního úředníka, který směřuje k převýchově obviněného a jeho spořádanému životu v následujících letech,
- 4.) V případě, kdy pachatel poruší podmínky probace, přichází uložení trestu nebo jeho výkon¹¹

Dříve bylo v trestním zákoně možné identifikovat pouze dva instituty splňující znaky probace v právním smyslu, kdy se jednalo o podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Dohled tedy představoval jediné alternativní opatření, v jehož případě státu nestačil pouhý předpoklad, že pachatel povede v budoucnu spořádaný život, ale pomocí činnosti probačních pracovníků se pokoušel k tomu sám přispět. V trestním zákoně z roku 1961 byla také uvedeno opatření, kdy se jednalo institut podmíněného propuštění

¹⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik; s. 176-177

¹¹ *Trestní právo, odborný časopis pro trestní právo a obory související*. Praha: Wolters Kluwer, 1997. ISSN 1211-2860; s. 4-5

s dohledem. Dalo by se předpokládat, že pojem a účel dohledu odpovídá typickým rysům probace, avšak nezbytnou podmínkou pro možnost uložení tohoto opatření byl výkon části uloženého trestu. Toto opatření bývá proto označováno jako tzv. parole. V novém trestním zákoníku jsou obsaženy stejné instituty jako v předchozím, navíc se však zavádí nové případy, které je možné dospělému pachateli možné uložit. Jedná se o možnost uložit trest obecně prospěšných prací s podmínkou dohledu, také je nově možné uložit dohled pachatelům ve věku blízkému mladistvých (při trestu obecně prospěšných prací, domácího vězení, či v rámci trestu zákazu pobytu). Dále je možné uložit dohled při ukončení ochranného léčení, toto však není možné považovat za projev probace, jelikož porušení podmínek dohledu neovlivňuje další průběh trestu (stejně jako při dohledu stanoveném v rámci zákazu pobytu).¹²

Mediace

„Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.“¹³

Mediace je využívána v mnoha odvětvích v rámci mezilidských vztahů, kdy se například může jednat o využití v insolvenčním řízení, ve zdravotnictví, ve věcech autorskoprávních, v rámci rodinně právních sporů, či v trestním řízení. Všeobecně se dá říct, že mediace představuje alternativní způsob řešení konfliktů, jejichž cílem je urovnání vztahů a nalezení kompromisu pomocí třetí objektivní osoby, která není do konfliktu začleněna. Tato osoba se nazývá mediátor.¹⁴ Mezi základní principy mediačního procesu patří dobrovolnost, anonymita, objektivnost mediátora, aktivní účast všech účastníků, povinnost mediátora vytvářet atmosféru důvěry, vzájemného respektu a zajišťování dodržení základních pravidel slušného

¹² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik; s. 178-182

¹³ Trestní předpisy. Ostrava: Sagit, 2010; s. 430

¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 807-367-00-2; s. 283

chování. Mediátor také nesmí prosazovat vlastní návrhy a své návrhy na řešení konfliktu, je tedy nutné, aby si zachovával neutralitu.¹⁵

Mediace využívána v rámci trestního řízení, tedy řešení konfliktu mezi obětí a pachatelem, se začala využívat až ve 2. polovině 20. století. Nejdříve se začala využívat v rámci justice v Kanadě a cca od 80. let se tato praktika začala zkoušet a využívat v rámci především v západní Evropě.¹⁶

Mediace v rámci trestního řízení je zprostředkovávána skrze probační a mediační službu, kdy základním principem je dobrovolnost, tedy pachatel i oběť musí souhlasit s tímto postupem. Vzhledem k dobrovolnosti je mediace v rámci trestního řízení využívána v relativně malém množství případů, jelikož oběti nemají zájem o společné setkání s pachatelem. Důvodů neochoty obětí je mnoho, může se jednat například o obavu z následné pomsty pachatele, názoru, že společné setkání není užitečné, spoléhání na systém, že konflikt vyřeší samostatně, pocit nekompetentnosti ve věci hovoření o svých potřebách ad. Naopak pachatel je povětšinou nakloněn k řešení trestného činu v rámci mediace, jelikož si je vědom nebezpečí, které pro něho trestní řízení představuje. V případě, kdy s mediací nesouhlasí obě strany, není možné setkání provést v osobní rovině, je však možné alternativně učinit zprostředkovanou mediaci, kde se oběť s pachatelem nesetkají.¹⁷

Mediační proces probíhá ve stejném čase jako úkony v trestním řízení. Ve chvíli, kdy je trestný čin řešen policejním orgánem, tento nepřihlíží k tomu, zda mediace probíhá či nikoli, pouze až státní zástupce, respektive soudce, je oprávněn přihlídnout k závěrům mediačního procesu, kdy může, ale nemusí, rozhodnout o podmíněčném zastavení trestního stíhání¹⁸, či narovnání. Pokud

¹⁵ MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mediace. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 300.

¹⁶ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace*, s. 39, 53.

¹⁷ Tamtéž, s. 53

¹⁸ Tamtéž; s. 53

soud přistoupí k tomuto postupu, musí se jednat o trestní čin, jehož horní hranice trestu nepřesahuje pět let.¹⁹

Funkcí mediace není pouze nalezení řešení konfliktu, ale i vysvětlení, proč k spáchání trestného činu došlo. Oběť díky participaci na mediaci může nalézt pochopení situace a okolností spáchaného trestného činu vůči jeho osobě. Obviněný se v rámci mediačního procesu může oběti omluvit, vysvětlit své jednání a pokusit se odčinit následky činu, který spáchal. Díky mediaci se zvyšuje pravděpodobnost rychlé náhrady škody.²⁰

Mediace se v rámci trestního řízení využívá vždy v případech, kdy se jedná o méně závažné trestné činy, především přečiny, potenciálně je však vhodná k využití ve všech případech, kdy se trestný čin vyvstal v rámci mezilidských vztahů. Pouze zcela výjimečně může být mediace využita například v rámci závažných zločinů proti životu a zdraví, proti svobodě a lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestné činy ve finanční sféře, daňových deliktů, trestných činů proti výkonu pravomoci orgánů veřejné moci a úřední osoby nebo spáchaných z rasových či podobných motivů.²¹

3. Strategie PMS v ČR do roku 2025

Probace a mediace se v dnešní době řídí mnoha legislativními a jinými dokumenty, kdy zásadním dokumentem je Koncepce PMS do roku 2025, která vznikla až po 16 letech fungování PMS v ČR. V této Koncepti jsou rozpracované strategické cíle a zdroje financování v rámci PMS. Každý strategický cíl je rozpracován na další specifické cíle. Toto strategické rozpracování stanovuje základní oblasti dalšího rozvoje a směřování PMS, kdy prostřednictvím plnění strategických cílů bude přispíváno k dalšímu rozvoji PMS až do roku 2025, kdy by

¹⁹ Probační a mediační služba. *Mediace.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.mediace.cz/cs/probacni-a-mediacni-sluzba?fbclid=IwAR1MJ898VMZsO45y6cdu1JQ5dVEx8qQUcleGIQ129OJBT9SJIEppouRHH4>

²⁰ Probační a mediační služba. *Mediace.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.mediace.cz/cs/probacni-a-mediacni-sluzba?fbclid=IwAR1MJ898VMZsO45y6cdu1JQ5dVEx8qQUcleGIQ129OJBT9SJIEppouRHH4>

²¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3; s. 278

měla být vypracována další strategie na následující roky. Okruhy cílů byly vybírány na základě problematických oblastí, které se v tomto odvětví během 16 let vyskytly. Primárními cíli jsou ochrana společnosti skrze úsilí o odklon pachatelů od kriminální činnosti, řešení konfliktů vzniklých následkem trestní činnosti, péče o oběti a efektivní fungování služby. Zvláštní důraz je kladen na multidisciplinární a systémový přístup, který umožňuje využít potenciál všech zainteresovaných složek při řešení problémů souvisejících s kriminalitou. Koncepce PMS ČR je založena nejen na zkušenostech z oblasti výkonu PMS ČR, ale i na důležitých strategických dokumentech partnerských organizací, na které dále navazuje. Jedná se například o Koncepti vězeňství do roku 2025 a další mezinárodní dokumenty a doporučení, které upravují výkon PMS ČR na evropské úrovni. PMS ČR napříč evropskými a dalšími zeměmi. Naplňování cílů je rozpracovááno v rámci jednoletých akčních plánů, které jsou pravidelně jedenkrát do roka vyhodnocovány.²²

V rámci koncepce je vytvořen globální cíl, jímž je kvalitativně rozvinout probaci a mediaci v ČR ve spolupráci se všemi zainteresovanými subjekty, vytvořit systémový způsob zacházení s pachatelem a oběťmi trestných činů a chránit společnost před následky a opakováním trestné činnosti. Strategické cíle jsou zaměřené na výkon odborných činností a zavádění nových technik. Koncepce má ustanovené 4 strategické cíle, a to, jak je již uvedeno výše, odklonit pachatele od kriminální kariéry, rozvíjet systémové řešení služeb pro oběti, zvýšit bezpečnost společnosti, zabezpečit další fungování v PMS ČR.²³

4.1 Odklonit pachatele od kriminální kariéry

Funkcí trestu odnětí svobody není pouze odplata za spáchaný čin, ale je snaha skrze jeho uložení zajistit přiměřené zadostiučinění obětem trestných činů a v neposlední řadě o sociální reintegraci pachatelů. Aby byla desistence účinná, je třeba osobního angažovaného kontaktu s pachatelem, na což musí mít pracovník PMS ČR dostatečný prostor, kdy na základě analýzy rizik a potřeb pachatele a

²² KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025 [online]. 2017. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116, s.1-3

²³ Tamtéž, s.1-3

jeho motivací jej vede k řádnému vedení života. Tento prvek spolu s ukládáním alternativních trestů v případech, kdy je to možné, a účinnou reakcí na porušení podmínek jejich výkonu vytváří předpoklady k funkčnímu výkonu alternativních trestů a vedení řádného života pachatele. Aby toto bylo možné aplikovat je nutné ukládat alternativní tresty ve vhodných případech, kdy je pachatel seznámen s podmínkami trestu a je připraven a motivován trest vykonat. V případě porušování podmínek výkonu alternativního trestu nastává rychlá odezva ze strany orgánu veřejné moci. Dále je potřeba zvýšit počet zaměstnanců v rámci PMS, jelikož jejich nedostatek se negativně odráží na přímém výchovném působení na pachatele. V neposlední řadě k tomu, aby se pachatelé dlouhodobě odklonili od kriminální činnosti, je nutné zefektivnit multidisciplinární spolupráci a systémovými opatřeními propojit aktéry a doplnit chybějící služby.²⁴

4.2 Rozvíjet systémové řešení služeb pro oběti

Služby obětem jsou v ČR nabízeny v rámci nevládních organizací. Ačkoliv státní instituce mají také svou nabídku služeb a opatření, jejich dostupnost v regionech je stále s porovnáním s poptávkou stále nedostatečná. Přesto, že je systém se zacházením s oběti vytvářen z různých postupů a programů, není rozvíjen koordinovaně. Pro rozvoj systémového řešení služeb je nezbytné podpořit služby pro oběti na kontaktních místech PMS tím, že se personálně navýší kapacity a bude vytvořena specializace pro úředníky v práci s oběťmi trestných činů. Dále je nutné obětem nabídnout lepší ochranu před kontaktem ze strany pachatele, kdy implementace elektronického monitorovacího systému umožní včas zasahovat, pokud se pachatel přiblíží k oběti přes stanovený zákaz kontaktu. I v rámci tohoto cíle je nutné posílit multidisciplinární spolupráci. Dále je nutné sjednotit postup resortů při práci s oběťmi, což je možné vytvořením národní strategie a standardů.²⁵

²⁴ KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025 [online]. 2017. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116, s.4-14

²⁵ Tamtéž, s. 23-29

4.3. Zvýšit bezpečnost společnosti

Jednou z náplní PMS ČR je chránit společnost před kriminalitou, jejími dopady a opakováním. Veřejnost se obává, především v případech, kdy je vykonáván dohled nad pachateli, vykazujícími zvýšené riziko, opětovného spáchání trestného činu, kdy se jedná o osoby, které spáchali závažný trestný čin, či je jejich chování spojené se závislostmi nebo trpí psychickými problémy. Je nezbytné, aby byla včas identifikována zhoršující se situace a adekvátně k tomu byly rychlé přijaté preventivní či represivní opatření. V tomto není systém PMS ČR dostatečný, jelikož spolupráce PMS a dalších orgánů není vhodně nastavena. V těchto případech může napomocť využití elektronického monitorovacího systému a vytvoření samostatnému multidisciplinárního týmu.

Aby mohly být alternativní tresty prováděny účinně a pro společnost bezpečným způsobem, je nutné dobře posoudit pachatelova rizika opakování trestné činnosti a nedodržení podmínek trestu. S tím souvisí i nutnost vhodně posoudit potřeby pachatele a vytvořit adekvátní probační plán dohledu. K tomuto by mohla dopomocť implementace elektronického hodnotícího nástroje.

V neposlední řadě je třeba zaměřit se i na bezpečnost pracovníků PMS ČR, kdy proto, aby se mohla cítit bezpečně společnost je nezbytné, aby se bezpečně cítili pracovníci PMS ČR a díky tomu vytvářeli svou činnost kvalitně.²⁶

4.4. Zabezpečit další efektivní fungování PMS

Aby mohla PMS ČR efektivně fungovat, je nutné zajistit adekvátní personální podmínky, materiálně technické administrativní a bezpečnostní podmínky, vhodnou dislokaci pracovišť, bezpečnost pracovníků a zefektivnění procesu pomocí elektronizace. Součástí tohoto cíle je tedy přijímat a následně udržet vysoce odborné a motivované pracovníky pomocí adekvátního odměňování, umožňování rozvíjení osobnosti a nabídky kariérního růstu. Dále je snaha o umístování středisek v justičních budovách či budovách spravovaných Úřadem

²⁶ KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025 [online]. 2017. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116, s.30-34

pro zastupování státu ve věcech majetkových (dále jen ÚZSVM) a optimalizace dostupnosti středisek pro klienty služby. V neposlední řadě je nezbytné monitorovat kvalitu probace a mediace a na základě výzkumu jejich účinnosti je dále rozvíjet a zavádět potřebné inovace. Toto by mělo být naplňováno formou provádění výzkumu a získáváním informací ze zahraničí, také realizováním studijních stáží pracovníků PMS ČR v zahraničí a výměnných stáží.²⁷

²⁷ *KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025* [online]. 2017. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116, s. 35-41

4. Restorativní justice

Trestní právo v aktuální době představuje ucelený systém pravidel chránící hodnoty, na nichž se společnost shodla, jakožto na nejdůležitějších. Pokud jde o vymáhání práva, hraje zásadní roli, kdy se dá říct, že je to role nejdůležitější stát. Stát zde funguje, jakožto zástupce společnosti při porušování pravidel, na kterých se shodli, a to například i v případě, kdy se jedná o porušení práv jednotlivce. Tedy i v případě, kdy bude jednotlivci způsobena škoda nebo újma vlivem spáchání trestného činu, bude na právech primárně dotčen stát. Pachateli bude případně uložen trest. Otázkou však zůstává, jak uložený trest pomůže, aby si pachatel uvědomil, co svým činem způsobil a jak ovlivnil život jeho oběti. Také se v rámci běžného trestního práva neohlíží na to, jak vzniklou situaci vnímá oběť, co potřebuje a co by mu mohlo pomoci s vyrovnáním se s danou situací. Od 70. let v praxi a od 90. let na teoretické úrovni se začíná formovat nový koncept na nahlížení ukládání trestů za spáchaný čin, který věnuje více pozornosti hledání řešení posilování kompetencí a vyvozování odpovědnosti a náhrady způsobené újmy. Nejedná se o snahu popřít či eliminovat klasickou podobu trestního práva, ale o příhodné doplnění o hodnoty a principy akcentované v současné době pouze okrajově nebo vůbec. Systém restorativní justice je ve shodě se základními demokratickými principy společnosti a přispívá k občanské soudružnosti a odpovědnosti.²⁸

Restorativní justice je součástí moderní vize trestněprávní politiky, kdy se na trestný čin začíná nahlížet tak, že primárním problémem není narušování právních norem, ale způsobuje újmu a narušuje mezilidské vztahy. Jejím cílem je zaměřovat se na újmu, která byla pachatelem způsobena a na potřeby oběti trestného činu. Dále se snaží podporovat pachatele v přijetí odpovědnosti, pomáhá účastníkům, aby byli schopni řešit konflikt, pachatelům se snaží, aby nespáchali opětovně trestný čin a snaží se, aby všichni participanti měli větší pocit

²⁸ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Proč by spolu oběti a pachatelé měli mít možnost mluvit. *Restorativní justice* [online]. Praha, 2022 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: *Respekt* [online]. Praha, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/proc-by-spolu-obeti-a-pachatele-meli-mit-moznost-mluvit?fbclid=IwAR0vAvOR6ufGGyaHM9adgifFTfs6onln9Bf2gESvuniiWrrnpDn9d8AIYkQ>

spravedlnosti. V neposlední řadě se snaží, aby oběti našly potřebné odpovědi na jejich otázky a šetří finance v rámci systému trestní justice.²⁹

Zehr (2002), který je považován za kapacitu v rámci restorativního přístupu v justici, říká, že za oběti není možné pokládat pouze primární oběti (lidé na kterých byl trestný čin bezprostředně spáchán), ale také jejich rodinné příslušníky, rodinné příslušníky pachatelů, osoby, které byli trestnému činu přítomni a osoby, které žijí v komunitě, pokud ta byla zločinem ovlivněna. Je nutné, aby byl pachatel co nejvíce veden k odpovědnosti za čin, který spáchal a podílel se na nápravě a narovnání. Tato náprava má být v první řadě reakcí na potřeby obětí. Stát by měl vytvářet takové programy, aby zainteresované strany měly možnost vzájemně mluvit o příčinách, proč se trestný čin stal a také o způsobech, jak se dají následky tohoto činu napravit.³⁰

Dá se tedy říci, že restorativní justice se opírá o osm předpokladů. Zločin je nutné brát jako újmu způsobenou oběti a hrozbou pro společnost, nikoli jen jako porušení stanovených morálních a právních norem a zavedeného společenského pořádku. Škodu, kterou pachatel způsobí oběti, je nutné brát jako komplexní – nejedná se pouze o újmu fyzickou a materiální, ale i psychickou, narušení života v rovině osobní i rodinné, narušení sociálních vazeb, ztráta společenského postavení apod. To, jak společnost reaguje na spáchaný zločin má přispět především k odstranění vzniklé škody, ne k potrestání, převýchově nebo odstrašení pachatele. Aktivní participace pachatele na náhradě způsobené škody či odstranění škodlivých následků spáchaného činu, je důležitou součástí trestu, kdy pachateli zůstávají stejná práva jako ostatním občanům. Spolupráce oběti s pachatelem musí být vždy dobrovolná. Oběť nelze k vyjednávání o formě a rozsahu nápravy způsobené újmy nutit. Pokud pachatel odmítá participovat na náhradě škody a odstranění následků činu, který spáchal, je nezbytné ho k tomuto donutit soudem. Základní způsob řešení je vyjednávání mezi pachatelem a obětí, kdy toto vyjednávání může být i skrz třetí osobu, pokud však tento přístup nevede k cíli, vstupují do procesu orgány činné v trestním řízení. Ti jsou také aktivní,

²⁹ O restorativní justici. *Restorativní justice* [online]. Praha, 2022 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

³⁰ *The Little Book of Restorative Justice: The Little Books of Justice & Peacebuilding*. 2. London: Good Books, 2002. ISBN 978-15-6148-376-1.

pokud si to vyžaduje závažnost trestného činu, kdy je nutné použít standartní trestní proces. Zejména pokud se jedná o mladistvé pachatele, je stále přísnější trestání kontraproduktivní.³¹

Restorativní justice má své zastánce i odpůrce. Mezi zastánce se řadí především sociologicky zaměření kriminologové, kdy tito tvrdí, že tradiční trestní politika již není schopna bránit vzrůstajícímu trendu kriminality ani řešit nejzávažnější problémy trestní justice, jako jsou například přeplněné věznice, slabá ochrana obětí, nedostatečná účinnost trestů a další. Kritici, kdy se jedná především o juristy, poukazují na nebezpečí pro společnost a lidská práva, které je spojeno s uvolněním, případně opuštěním klasických principů trestního práva a trestního procesu, kdy říkají, že pro definitivní zrušení tradičního pojetí trestního práva nebo jeho zásadní omezení ještě nastala správná doba.

5.1 Programy v restorativní justici

Jako podpora pro aktivní účast pachatelů obětí a jiných stran nápravě škody způsobené trestným činem vznikly takzvané restorativní programy, které také usilují o zmírnění utrpení, které čin způsobil a pomáhají podnikání kroků, které zabrání případné recidivě. V rámci restorativního programu oběť a pachatel, případně další zasažené osoby, aktivně společně participují na řešení skutečností, které z činu vyplynuly, kdy obvykle je tomuto procesu přítomný facilitátor.³²

Tyto programy vytvářejí bezpečný prostor pro účastníky, kde mohou společně mluvit o tom, jaký měl spáchaný čin dopad na jejich životy a jakým způsobem lze následky napravit. Programy nemají trestní řízení nahradit, ale doplnit jej. Probíhají buďto paralelně nebo nezávisle na trestním řízení. Poskytují prostor pro vzájemný dialog, účast založenou na dobrovolnosti, respekt ke každému zúčastněnému, místo pro sdílení a vyjádření emocí a příležitost pochopit jakým způsobem trestný čin jinému ublížil. Dále vzniká příležitost převzetí opravdové zodpovědnosti za to, co vlastní jednání způsobilo, otevírá prostor pro

³¹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5; s. 184.

³² *Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY* [online]. 2. Vídeň: OSN, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf?fbclid=IwAR1grArTm6E-7Cma6PCjD48FPyNd7vcjdtYSBj0yyd1iiXvlcs_iFPK5hzl

hledání nových řešení a naplňování potřeb každého a v neposlední řadě umožňuje převzetí vlastní aktivity při řešení následků.³³

Díky těmto programům přestává být poškozený pouze pasivním objektem trestného činu, ale stává se osobou, která vlastními silami tuto událost překonala. Pachatel přestává být pouze tím, kdo udělal něco špatného, ale stává se tím, kdo se situaci dokázal postavit čelem a zvládnul jí dle svých možností napravit.³⁴

V České republice restorativní programy již probíhají, a to především v podobě mediace, avšak je jich zde málo a jsou využívány zejména v případech méně závažné trestné činnosti. Dalšími programy, které se v rámci restorativní justice využívají, jsou tzv. kruhy a restorativní konference.

5.1.1 Mediace

Mediace je také známá jako program pro usmířování obětí a pachatelů nebo jako program zaměřený na dialog mezi obětí a pachatelem. Mediace patřila mezi první iniciativy v rámci restorativní justice. Mediaci provozují buď státní instituce nebo nestátní neziskové organizace. Doporučení do mediačního programu, může přicházet od policie, státních zástupců, soudů, právních zástupců, probační služby, na žádost pachatelů, případně i obětí. Mediace může být využívána v průběhu trestního řízení, kdy se poté výsledek mediace oznámí státnímu zástupci či soudci k posouzení, ale lze je také úspěšně využívat během trestu odnětí svobody pachatele, kdy se tak stane součástí procesu směřujícího k jeho nápravě.³⁵ Více k mediaci je popsáno v kapitole 2.2.

5.1.2 Restorativní konference

Další formou programu je restorativní konference, kdy se jedná buď o komunitní konferenci či rodinnou skupinovou konferenci. Od mediace se liší tím, že se jí

³³ Restorativní programy. <https://restorativni-justice.cz/> [online]. Praha, 2022 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/?fbclid=IwAR0njONLzkiyYD7jED6OBMHwZkxBrmlmDgrGGwRsVw6EjsD00ak6UlkSnDs>

³⁴ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. PROČ BY SPOLU OBĚTI A PACHATELÉ MĚLI MÍT MOŽNOST MLUVIT. *Respekt* [online]. Praha, 2019 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/proc-by-spolu-obeti-a-pachatele-meli-mit-moznost-mluvit?fbclid=IwAR0vAvOR6ufGGyaHM9adgiffTfs6onln9Bf2gESvuniiWrnpDn9d8AIYkQ>

³⁵ *Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY* [online]. 2. Vídeň: OSN, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf?fbclid=IwAR1grArTm6E-7Cma6PCjD48FPyNd7vcjdtYSBj0yyd1iiXvlcs_iFPK5hzi

účastní více stran než pouze oběť a pachatel. V rámci konference jsou přítomni další osoby, které byly dotčeny trestným činem (rodinní příslušníci, přátelé, zástupci komunity, případně policie či jiní odborníci, které svolá facilitátor). Konference mají také oproti mediaci širší zaměření, kdy narozdíl od mediace umožňují pachatelům rozpoznat dopady činu, který spáchali nejen na oběti a jejich rodinách, ale i na jejich vlastní rodině a přátelích, čímž umožňují příležitost k nápravě těchto vztahů. Rodinných skupinových konferencí se často využívá při odklonu trestných činech mládeže. Komunitní konference jsou zpravidla řízeny komunitními skupinami či organizacemi, kdy ne vždy je toto s finanční podporou vlády. Konference se účastní ti, kteří mají o pachatele a oběť největší starost, s tím, že se může také zúčastnit každý další člen komunity, který má na průběhu konference nějaký zájem. Může se jednat například o zaměstnavatele. Díky tomu, že se konferencí zúčastňuje větší okruh osob, které se znají s pachatelem, je toto velmi účinné jako prostředek k zajištění, aby pachatel postupoval dle dohodnutých výsledků. Členové skupiny také mohou kontinuálně sledovat chování pachatele v budoucnu a zajistit, aby dodržoval opatření, s nimiž v rámci konference souhlasil.³⁶

5.1.3 Kruhy

Jako poslední zde uvedenou formu programů jsou uvedené kruhy, které se tradičně využívaly a využívají původními obyvateli jako tzv. „*kruhy sdílení*“. Jsou využívány pro rozhodování, duchovní rituály, léčení, vzájemné sdílení a učení. Aktuálně se přizpůsobily moderním systémům trestní justice, kdy je možné využít k usnadnění rozhodování v trestním řízení. Uplatňují se v místních komunitách, při řešení obav členů z trestné činnosti, či při řešení stížností na příslušníky orgánů činných v trestním řízení a na pracovníky v nápravných zařízeních. Lze jimi například podpořit návrat bývalých vězňů do komunity. Průběh kruhu má čtyři fáze, kdy je nejdříve nutné zjistit, zda je konkrétní případ pro kruhový proces vhodný, dále příprava stran, které budou do kruhu zapojeny, hledání konsensuální dohody v kruhu a poslední fází je stanovení nutných kroků a zajištění, aby pachatel

³⁶ *Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY* [online]. 2. Vídeň: OSN, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf?fbclid=IwAR1grArTm6E-7CMa6PCjD48FPyNd7vcjdtYSBj0yyd1iiXvIcs_iFPK5hzi

dodržoval dohodu. V určitých případech může existovat více kruhů v rámci jedné věci, kdy jeden kruh je pro pachatele a podporující osoby, druhý kruh je pro oběť či oběti a jejich podporující osoby a později společný kruh pro všechny zúčastněné. Rozhodování v kruhu může být pod soudním dohledem či mimo něj, kdy výsledky kruhu mohou být pro soud cenným zdrojem informací. Cílem je uzdravit všechny dotčené osoby, zejména oběť, ale také usnadnit rehabilitaci a sociální začlenění pachatele skrze nápravu sociálních vztahů mezi pachatelem a členy komunity.³⁷

³⁷ *Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY* [online]. 2. Vídeň: OSN, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf?fbclid=IwAR1grArTm6E-7CMa6PCjD48FPyNd7vcjdtYSBj0yyd1iiXvlcs_iFPK5hzi

5. Alternativní tresty

Vzhledem ke stále rostoucí kriminalitě v posledních letech, kdy se značná část populace dostává do kontaktu s orgány činných v trestním řízení, nastává potřeba reformy stávajících trestů, které viditelně neplní svou funkci. Dalším problémem bývají přeplněné věznice, neúčinnost trestů, které evidentně nevedou k nápravě a resocializaci pachatelů a neodpovídající odškodnění obětí.³⁸

Přibližně od 70. let 20. století, se na základě doposud užívaných alternativních trestů, stále více uplatňuje myšlenka rozšíření ukládání takových trestů, kdy není potřeba stanovit trest odnětí svobody. Alternativní tresty mají v mnohých státech své uplatnění z řady důvodů. Nejstěžejnějšími důvody jsou ekonomické, kdy nedochází k čerpání nákladů spojených za pobyt pachatele ve věznici. Další důvod je penitenciární, kdy dochází k negativnímu působení vězeňského prostředí. Na kompenzační důvod je přihlíženo především proto, že vede k vyšší pravděpodobnosti uhrazení náhrady škody způsobené obětí, kdy pachatel má „na svobodě“ více možností škody uhradit. Důvod trestněpolitický zastává myšlenku depenalizaci a dekriminalizaci společnosti.³⁹

6.1 Trest domácího vězení

Trest domácího vězení je považován za alternativu trestu odnětí svobody, kdy spáchaný skutek odsouzeného nesplňoval podmínky k trestu odnětí svobody, ale zároveň nesplňoval podmínky k uložení trestu mírnějšího. Odsouzený k trestu domácího vězení má zpravidla povinnost se zdržovat ve svém obydlí v pracovních dnech od 20:00 do 5:00 a v čase pracovního volna po celý den. Stanovené časy a dny mohou být uloženy individuálně, například v případě účasti bohoslužeb či jiných náboženských akcích. Trest může být uložen osobám starších 15 let a maximální délkou trvání dvou let. Soudem mohou být uloženy další povinnosti, které musí odsouzený splnit, jako je například úhrada náhrady škody, jež byla způsobena trestným činem. S případě nedodržení podmínek dochází k přeměně v trest odnětí svobody až na jeden rok. Kontrolu výkonu trestu provádí pracovním

³⁸ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019; s. 187-188

³⁹ Tamtéž; s. 188

probační služby namátkovými kontrolami do doby, kdy je zprovozněn elektronický monitoring, na jehož financování se odsouzený spolupodílí.⁴⁰

6.2 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací vstoupil v platnost v roce 1995 pod § 63 trestního zákoníku. Od roku 1996, kdy se začal soudy ukládat, nabýval na své popularitě a stal se tak nejčastěji ukládaným alternativním trestem. V posledních letech je však jeho četnost ukládání alternativních trestů na druhém místě, především z důvodů nedostatku organizačního a personálního zajišťování, nedostatek vhodných pracovních míst, či nedostatečné informovanosti.⁴¹

Rozsah hodin obecně prospěšných prací je ukládám v rozmezí 50–300 hodin, kdy mohou být společně s ním na dobu trvání trestu uloženy povinnosti a omezení, která směřují k motivaci vedení řádného života. Obecně prospěšné práce musí být vykonány nejdéle do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Dále je s tímto trestem často ukládána povinnost náhrady škody, jež vznikla přečinem, kterého se pachatel dopustil. Nad výkonem obecně prospěšných prací dohlíží probační a mediační služba, kdy po projednání podmínek je odsouzenému stanoven datum a místo, kam se má k výkonu trestu OPP dostavit.⁴²

„Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá hodina

⁴⁰ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar a kol. DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace*. 1. Praha: Portál, 2010; s. 150-151

⁴¹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019; s 190-191

⁴² ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar a kol. DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace*. 1. Praha: Portál, 2010; s. 98-99

*nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.*⁴³

6.3 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Základním principem podmíněného odsouzení je soudem uložený trest odnětí svobody, kdy však není přistoupeno k jeho okamžitému výkonu, ale jeho výkon je odložen na tzv. zkušební dobu. Možnost trestu odnětí svobody je tak jedním z výchovných působení na pachatele, kdy tak plní funkci výstrahy, která může nastat při porušení povinností během zkušební doby.⁴⁴

„Soud může podmíněné odsouzení odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život.“⁴⁵

*„Při podmíněném odsouzení stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let; zkušební doba počíná od právní moci rozsudku.“*⁴⁶

6.4 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Tento druh trestu se řadí mezi nově zavedené alternativní tresty, kdy k platnosti vešel 1.1. 2010. Určen je především problémovým fanouškům fotbalu a pachatelům, jenž páchají trestnou činností spojenou s konáním konkrétních sportovních, kulturních a jiných akcí. Trest byl zaveden na základě násilného chování na sportovních, především fotbalových utkáních. K tomuto přispěla veřejná poptávka společnosti. Důležitá je zde mezioborová spolupráce subjektů, které se podílejí na zajištění trestu: PMS ČR, Policie ČR a organizátoři zakázaných akcí.⁴⁷

⁴³ Trestní předpisy. Ostrava: Sagit, 2010. ISBN 978-80-7488-376-7; s. 29

⁴⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik; s. 178-1827

⁴⁵ Trestní předpisy. Ostrava: Sagit, 2010; s. 23

⁴⁶ Tamtéž, s. 32.

⁴⁷ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace*, s. 160-161

6.5 Peněžitý trest

Tento trest se považuje za alternativu k trestu odnětí svobody, kdy bývá často ukládán společně s některým z výše uvedených alternativních trestů.

Peněžitý trest je ukládán u majetkových i nemajetkových trestných činů. Je také jednou z nejhlavnějších alternativ krátkodobého trestu odnětí svobody. Trest je vyměřován formou denních pokut, kdy vzhledem k závažnosti trestu, je na každý den uložena určitá peněžní částka k uhrazení. Přihlíží se zde k majetkovým a výdělkovým poměrům pachatele.⁴⁸

⁴⁸ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019; s 193-194

6. Metodologie výzkumu

Cíl výzkumu: analýza vybrané části zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení.

Ke sběru informací byla využita kvantitativní metoda výzkumu, formou strukturovaného dotazníku. Kvantitativní výzkum je metoda standardizovaného vědeckého výzkumu, která ukazuje zkoumanou skutečnost pomocí proměnných, které lze vyjádřit čísly.⁴⁹

Standardizovaný dotazník má jasně stanovenou strukturu – je zde pevně stanovený seznam otázek, na které respondenti odpovídají předem danými odpověďmi (ano, spíše ano, ne, spíše ne). Výhodou této metody je, že data z těchto dotazníků lze snadno sečíst a porovnat, naopak nevýhodou je omezený rozsah platnosti odpovědí.⁵⁰

⁴⁹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6; s. 158

⁵⁰ GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip-W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1; s. 68

7.1 Popis výzkumného souboru

V rámci šetření byli osloveni soudci, státní zástupci a probační úředníci. Mezi soudci, kteří dotazník vyplnili (94), bylo 52 mužů (57 %) a 39 žen (43 %). U třech dotazníků nebylo vyplněno pohlaví. Průměrná délka výkonu činnosti činila u respondentů 16 let, kdy nejkratší uvedená délka praxe byla 1 rok a nejdelší 40 let. Mezi státními zástupci, kteří vrátili vyplněný dotazník (134), bylo 59 mužů (44 %) a 74 žen (56 %). Pohlaví nebylo vyplněno u třech dotazníků. Respondenti byli v praxi v průměru 17, 8 let, kdy nejkratší uvedená praxe byla kratší než 1 rok a nejdelší 44 let. U probačních úředníků byla návratnost 134 dotazníků. Byli vybíráni pracovníci, kteří se podílejí na vypracovávání zpráv pro účely rozhodnutí k trestu obecně prospěšných prací (dále jen TOPP) a trestu domácího vězení (dále jen TDV). Tato speciální agenda je často vykonávána kumulovaně, kdy pracovníci připravují podklady k uložení obou trestů, a to zejména na menších střediscích. Ve výzkumném vzorku bylo 106 probačních pracovníků, kteří se specializovali na vypracování zpráv pro účely k rozhodnutí k TOPP a 83 pracovníků, kteří připravovali podklady k TDV.⁵¹

Konstrukce standardizovaných dotazníků

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno zčásti na obecnější témata, které se týkaly součinnosti subjektů v oblasti ukládání alternativních trestů, hodnocení činnosti probačních pracovníků, hodnocení časového prostoru k přípravě zpráv a dalších obecných informací k problematice zpráv pro účely rozhodnutí a činnosti PMS v přípravném řízení. Mimo jiné se dotazník zaměřoval na pohled probačních pracovníků na metodické standardy PMS. V dotazníku byly také konkrétnější okruhy otázek, které směřovaly odděleně přípravě a problematice zpráv k TOPP a TDV. Byl zkoumán názor respondentů na hodnocení užitečnosti zpráv k možnosti uložení trestu na jejich vliv úspěšnějšího výkon trestu, na spolupráci probačního pracovníka s obviněným při realizaci podmínek pro uložení trestu, na zprávy probačního pracovníka z pohledu rozhodnutí o trestu, na faktory negativně

⁵¹ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-188-2; s. 71

ovlivňující kvalitu zpráv, na hodnocení kvality informací ve zprávách a na význam faktorů při ukládání trestů.⁵²

7.2 Průběh výzkumu

Expertní dotazníkové šetření bylo realizované v měsíci listopadu 2018. Výzkum mezi soudci a státními zástupci byl realizován na všech 86 okresních (obvodních) soudech, resp. na všech 86 okresních (obvodních) státních zastupitelstvích v České republice. Soudci byli osloveni k vyplnění dotazníku skrze předsedu soudu, který byl požádán o předání dotazníku posledním dvěma soudcům příslušného soudu (dle abecedního pořadí). Dotazníkem bylo osloveno celkově 172 soudců a 172 státních zástupců. Celkem bylo od soudů zpět obdrženo 94 vyplněných dotazníků (návratnost 54,6 %) a z prostředí státního zastupitelství se zpět vrátilo 134 vyplněných dotazníků (návratnost 77,9 %). Šetření mezi probačními pracovníky bylo uskutečněno na všech 74 střediscích PMS, kde byli osloveni všechny probační pracovníky zabývající se zkoumanou agendou. Podle informace z ředitelství PMS se v době šetření agendou zabývalo 176 pracovníků. Z prostředí PMS bylo zpět získáno 134 dotazníků, což představuje návratnost 76,1 %.⁵³

⁵² ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 71

⁵³ Tamtéž; s. 71-72

7.3 Výsledky výzkumu

Na základě kvantitativního výzkumu bylo zjištěno mnoho zajímavých výsledků, proto jsou v této kapitole shrnuty pouze ty, které byly považovány za důležité a podnětné z hlediska struktury bakalářské práce a cíle výzkumu.

Součinnost subjektů v ukládání alternativních trestů

V první části se výzkum zaměřoval na vzájemnou spolupráci soudců, státních zástupců a probačních úředníků v rámci ukládání alternativních trestů. Respondenti hodnotili vzájemnou spolupráci na škále 1–4, kdy 1 znamená velmi dobrá a 4 velice špatná.⁵⁴

Tabulka 1 - spolupráce s PMS podle soudců a státních zástupců⁵⁵

	Soudci		Státní zástupci	
Velmi dobrá	71	75,5 %	83	63,8 %
Spíše dobrá	23	24,5 %	42	32,4 %
Spíše špatná	0	0 %	5	3,8 %
Velice špatná	0	0 %	0	0 %

Tři čtvrtiny soudců hodnotí vzájemnou spolupráci na škále 1 a čtvrtin na škále 2. Z tohoto se dá vyvodit, že soudci nemají významnějších výhrad vůči součinnosti s PMS v této oblasti. Státní zástupci také vnímají součinnost s PMS spíše pozitivně, kdy 96 % respondentů vnímá součinnost s PMS kladně, oproti 4 %, kteří jí hodnotí jako spíše špatnou. Soudci i státní zástupci tedy spolupráci s PMS hodnotí pozitivně, kdy hodnocení soudců je kladnější než hodnocení státních zástupců.⁵⁶

⁵⁴ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 72

⁵⁵ Tamtéž; s. 73

⁵⁶ Tamtéž; s. 73

Tabulka 2 - Spolupráce se soudci a státními zástupci podle probačních pracovníků⁵⁷

	Se soudci		Se státními zástupci	
Velmi dobrá	38	29,0 %	27	20,9 %
Spíše dobrá	86	65,6 %	73	56,6 %
Spíše špatná	5	3,8 %	21	16,3 %
Velice špatná	2	1,6 %	8	6,2 %

V druhé části této oblasti bylo hodnoceno vnímání spolupráce se soudci a státními zástupci probačními pracovníky. Třetina probačních pracovníků hodnotí vzájemnou spolupráci se soudci jako dobrou a skoro dvě třetiny jako spíše dobrou. 7 respondentů hodnotí tuto spolupráci jako spíše špatnou nebo velice špatnou. Spolupráce se státními zástupci vnímá pětina respondentů jako velmi dobrou, více jak polovina jako spíše dobrou, negativně jí pak vnímá skoro čtvrtina dotazovaných. Z tohoto vyplývá, že spolupráci se soudci vnímají probační pracovníci o něco kladněji než spolupráci se státními zástupci.⁵⁸

Hodnocení činnosti probačních pracovníků

V rámci výzkumu byla zkoumána součinnost jednotlivých složek, kdy soudci a státní zástupci byli požádáni o hodnocení činnosti probačních úředníků z hlediska kvalifikace, zkušenosti, odbornosti, objektivitu a profesionality. Hodnocení bylo prováděno na sedmibodové škále, kdy hodnota 1 představuje charakteristiku „problematická“ a 7 „vynikající“. K této otázce se nevyjádřili všichni dotazovaní. U soudců v rámci jednotlivých položek chybělo 4-8 odpovědí, u státních zástupců 4-6 odpovědí.⁵⁹

⁵⁷ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 72

⁵⁸ Tamtéž; s. 73

⁵⁹ Tamtéž; s. 73

Tabulka 3: Hodnocení probačních pracovníků z hlediska kvalifikace, zkušenosti, odbornosti, objektivit a profesionality: průměry⁶⁰

	Soudci		Státní zástupci	
	průměr	Sm. Odch.	průměr	Sm. Odch.
Profesionalita	6,00	1,01	5,95	1,31
Odbornost	5,75	1,12	5,78	1,28
Objektivita	5,74	1,17	5,84	1,37
Kvalifikace	5,73	1,15	5,81	1,30
Zkušenosti	5,65	1,13	5,65	1,33

Tabulka 4: Hodnocení probačních pracovníků z hlediska kvalifikace, zkušenosti, odbornosti, objektivit a profesionality⁶¹

	soudci		Státní zástupci	
Profesionalita (soudci N=90; státní zástupci N=132)				
Vynikající	68	75,5 %	101	76,5 %
Vyhovující	21	23,4 %	27	20,4 %
Problematická	1	1,1 %	4	3,1 %
Odbornost (soudci N=87; státní zástupci N=130)				
Vynikající	57	65,6 %	89	68,5 %
Vyhovující	29	33,3 %	37	28,4 %
Problematická	1	1,1 %	4	3,1 %
Objektivita (soudci N=87; státní zástupci N=131)				
Vynikající	60	69,0 %	96	73,4 %
Vyhovující	26	29,9 %	30	22,8 %
Problematická	1	1,1 %	5	3,8 %
Kvalifikace (soudci N=86; státní zástupci N=130)				
Vynikající	55	63,9 %	91	70,0 %
Vyhovující	30	34,9 %	34	26,2 %
Problematická	1	1,2 %	5	3,8 %
Zkušenosti (soudci N=88; státní zástupci N=130)				
Vynikající	55	62,6 %	81	52,3 %
Vyhovující	32	36,3 %	45	34,6 %
Problematická	1	1,1 %	4	3,1 %

Probační pracovníci jsou respondenty vnímáni velmi pozitivně. Nejkladněji byla soudci i státními zástupci hodnocena jejich profesionalita. 75 % soudců i státních zástupců označili jejich profesionalitu za vynikající. Odbornost, objektivita a kvalifikace probačních pracovníků byla hodnocena srovnatelně pozitivně. Naopak

⁶⁰ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-188-2; s. 73

⁶¹ Tamtéž; s. 74

Nejhorší průměr hodnocení měly zkušenosti probačních pracovníků, nicméně i tato charakteristika je hodnocena nadpoloviční většinou soudců a státních zástupců jako vynikající. Kritické hodnocení je u všech sledovaných možností pouze výjimečné. Mezi hodnocením soudů a státních zástupců nebyl prokázán statistický rozdíl.⁶²

Spolupráce probačního pracovníka s obviněným při realizaci podmínek pro uložení trestu obecně prospěšných prací

Výzkumníky v této fázi zajímalo, kolik oslovených pachatelů, kteří jsou PMS osloveni, odmítne navázání spolupráce předjednání TOPP, jelikož toto předjednání je možné učinit pouze za výslovného souhlasu pachatele. Je pouze na úředníkovi, jakou formu oslovení pachatele zvolí (písemně, telefonicky, elektronicky, osobní forma). Dotazovaní měli v rámci výzkumu učinit kvalifikovaný odhad. Ze 100 dotazovaných, odpovědělo 94 %, kdy často komentovali, že je více problematické pachatele vůbec kontaktovat. Respondenti nejčastěji odhadovali, že 10 % pachatelů odmítne vůbec navázat spolupráci s PMS (toto uvedlo 25 % respondentů). Průměrný odhad respondentů byl, že 17 % pachatelů nenaváže spolupráci s PMS.⁶³

Význam faktorů při ukládání obecně prospěšných prací

Všechny tři skupiny dotazovaných byly požádány ke zhodnocení důležitosti různých faktorů při ukládání TOPP. Cílem bylo zjistit, jaký druh informací, které obsahují zprávy PMS mají podle jednotlivých aktérů význam pro ukládání trestu. Soudci a státní zástupci odpovídali jakou hodnotu přiřkládají jednotlivým výzkumníky definovaným faktorům při zvažování uložení, respektive návrhu na uložení TOPP. Probační úředníci pak měli odhadnout, jaký význam dle jejich názoru, přiřkládají k těmto faktorům soudci v rámci svého rozhodování. Škála

⁶² ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 73

⁶³ Tamtéž; s. 108

hodnocení byla od 1-7, kdy 1 znamenala minimální význam a 7 maximální význam.⁶⁴

Tabulka 5: Hodnocení významu faktorů při ukládání TOPP: srovnání pořadí a průměrů hodnocení jednotlivých faktorů u soudců, státních zástupců a probačních pracovníků.⁶⁵

Faktor	Soudci			Státní zástupci			Probační úředníci		
	Pořadí	Průměr	Sm. Odch.	Pořadí	Průměr	Sm. Odch.	Pořadí	Průměr	Sm. Odch.
Zdravotní stav obviněného	1.	6,39	0,93	4.	6,16	1,01	2.	5,31	1,60
Kriminální kariéra obviněného	2.	6,19	1,05	3.	6,26	1,11	5.	4,77	1,73
Stanovisko obviněného k možnosti uložení TOPP	3.	6,13	1,04	7.	6,05	1,32	3.	5,13	1,51
Dřívější selhání obviněného při výkonu alternativního trestu	4.	6,10	1,19	1.	6,39	0,93	8.	3,55	1,44
Závažnost trestné činnosti	5.	5,99	1,14	2.	6,27	0,90	1.	5,42	1,40
Povaha trestné činnosti	6.	5,81	1,16	5.	6,10	1,06	4.	4,99	1,43
Riziko recidivy obviněného	7.	5,70	1,33	6.	6,06	1,13	10.	3,46	1,69
Možnost resocializace obviněného	8.	5,54	1,15	9.	5,45	1,30	12.	3,19	1,41
Riziko selhání při výkonu TOPP	9.	5,42	1,40	8.	5,48	1,40	17.	2,86	1,41
Prognóza budoucího vedení řádného života	10.	5,39	1,30	12.	5,24	1,39	16.	2,94	1,48
Závislost obviněného (alkohol, drogy, hazard)	11.	5,34	1,36	13.	4,98	1,61	13.	3,12	1,56
Postoj obviněného k aktuální trestné činnosti	12.	5,18	1,37	10.	5,35	1,50	18.	2,79	1,34
Osobní poměry obviněného	13.	5,12	1,15	15.	4,77	1,41	15.	2,95	1,38

⁶⁴ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 98-100

⁶⁵ Tamtéž; s. 108-109

Přístup obviněného k řešení následků – úsilí o náhradu škody	14.	5,08	1,32	11.	5,28	1,47	9.	3,51	1,71
Stálé zaměstnání obviněného	15.	4,87	1,45	16.	4,71	1,61	11.	3,22	1,66
Rodinné poměry obviněného	16.	4,86	1,36	19.	4,64	1,43	19.	2,67	1,36
Sociální zázemí obviněného	17.	4,63	1,39	20.	4,38	1,55	21.	2,49	1,30
Konkrétní místní podmínky pro realizaci výkonu TOPP	18.	4,60	1,71	17.-18.	4,69	1,76	7.	3,89	1,86
Možnost uložení konkrétních přiměřených omezení a povinností	19.	4,41	1,64	14.	4,79	1,36	6.	3,94	1,54
Zohlednění potřeb obětí	20.	4,24	1,66	17.-18.	4,69	1,60	14.	3,10	1,54
Majetkové poměry obviněného	21.	4,11	1,78	21.	4,00	1,65	20.	2,61	1,48

Dá se konstatovat, že všichni řadí na první příčky významnosti s malými obměnami tytéž faktory. Soudci, jejichž názory jsou stěžejní, řadí mezi nejdůležitější faktory, kterým přiřkládají význam, při ukládání TOPP zdravotní stav obviněného, jeho kriminální kariéru a jeho stanovisko k možnosti uložení TOPP. Dále považují za důležité dřívější selhání obviněného při výkonu alternativního trestu i závažnost trestné činnosti.⁶⁶

Státní zástupci považují za nejméně významnější dva poslední jmenované faktory, kdy pořadí faktorů podle významnosti označili takto: dřívější selhání obviněného při výkonu alternativního trestu, závažnost trestné činnosti, kriminální kariéra obviněného, jeho zdravotní stav a povaha trestné činnosti.⁶⁷

Probační pracovníci považovali z hlediska rozhodování soudců za nejdůležitější závažnost trestné činnosti, zdravotní stav obviněného, jeho

⁶⁶ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 98-99

⁶⁷ Tamtéž, s. 98-99

stanovisko k uložení TOPP, povahu trestné činnosti a kriminální kariéru obviněného.⁶⁸

Z odpovědí vyplývá, že probační pracovníci se domnívají, že informace z nimi podávaných zpráv mají pro rozhodování menší význam, než jaký jim soudci i státní zástupci opravdu přikládají. Průměrná hodnocení jednotlivých faktorů jsou totiž u probačních pracovníků ve srovnání se soudci a státními zástupci nízká. Vychází z toho tedy to, že soudci při zvažování uložení TOPP přikládají poskytnutých informací od probačních úředníků větší význam, než si oni sami myslí. Podobně je to také při navrhování uložení TOPP státními zástupci. Rozptyl průměrných hodnot u soudců s pohybuje mezi 6,39 (nejvýznamnější faktor) po hodnotu 4,11 (nejméně významný faktor). U státních zástupců je toto podobné 6,39 až 4,00. Probační pracovníci se pak ve svém hodnocení pohybují v průměru mezi 5,42 až 2,49. toto vypovídá o určité skepsi probačních úředníků, ale zároveň to ukazuje, že k této skepsi zřejmě není důvod. Probační pracovníci přikládají výrazný význam pouze několika faktorům. Více než 50 % probačních pracovníků se domnívá, že soudci přikládají maximální význam závažnosti trestné činnosti a zdravotnímu stavu. U ostatních faktorů předpokládají pouze průměrný nebo minimální význam. U některých faktorů se tedy se soudci naprosto rozcházejí, jelikož ti jim přikládají maximální význam. Například probační pracovníci si myslí, že soudci nepřikládají zásadní význam dřívějšímu selhání obviněného při výkonu alternativního trestu. Kdežto soudci význam tohoto faktoru shodně deklarují a státní zástupci jej dokonce považují za nejvýznamnější při zvažování návrhu na uložení TOPP.⁶⁹

I mezi soudci a státními zástupci se vyskytují rozdíly. Státní zástupci například připisují výrazně vyšší význam riziku recidivy obviněného, závažnosti trestné činnosti, dřívějšímu selhání obviněného při výkonu alternativního trestu a zohlednění potřeb obětí v porovnání se soudci.⁷⁰

⁶⁸ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 99-98

⁶⁹ Tamtéž; s. 98-99

⁷⁰ Tamtéž; s. 118-119

Spolupráce probačního pracovníka s obviněným při realizaci podmínek pro uložení trestu domácího vězení

V rámci této otázky výzkumníky zajímalo, kolik obviněných, které se podaří PMS ČR kontaktovat, odmítne navázání spolupráce předjednání TDV, kdy měli učinit kvalifikovaný odhad. Při předjednávání TDV si pracovník zjišťuje a hodnotí podmínky i rizika uložení tohoto trestu, ve svých návrzích zohledňuje možná rizika recidivy pachatele, i potřeby oběti, a především popisuje jasná stanoviska soudu, který uložení TDV zvažuje. Součinnost zahajuje na základě pověření od příslušného státního zastupitelství nebo soudu, ale i z jiného podnětu. Musí být splněny dvě podmínky, a to vyslovení souhlasu pachatelem ke spolupráci s probačním pracovníkem a informování místně příslušného státního zastupitelství nebo soudu o jeho vstupu do případu.⁷¹

Na otázku opovědělo 71 respondentů, kdy stejně jako u možnosti uložení TOPP 10 pracovníků sdělovalo, že větší problém je vůbec pachatele kontaktovat. Respondenti nejčastěji odhadovali, že 10 % pachatelů odmítne po kontaktu PMS ČR spolupráci. V průměru podle respondentů nepřijme navázání spolupráce s PMS ČR při realizaci podmínek pro výkon TDV 11 % obviněných.⁷²

Význam faktorů při ukládání trestu domácího vězení

Stejně jako při ukládání TOPP se výzkumníci zajímali, jaký druh informací, které jsou obsaženy ve zprávách od PMS ČR, mají význam při ukládání TDV. Soudci a státní zástupci hodnotili na škále od 1 do 7, kdy škála významu je stejná jako u hodnocení faktorů při ukládání TOPP.⁷³

⁷¹ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s.86

⁷² Tamtéž; s. 86

⁷³ Tamtéž; s. 118

Tabulka 6: Hodnocení významu faktorů při ukládání TDV: srovnání pořadí a průměrů hodnocení jednotlivých faktorů u soudců, státních zástupců a probačních pracovníků⁷⁴

Faktor	Soudci			Státní zástupci			Probační úředníci		
	Pořadí	Průměr	Sm. Odch.	Pořadí	Průměr	Sm. Odch.	Pořadí	Průměr	Sm. Odch.
Zdravotní stav obviněného	1.	6,39	0,93	4.	6,16	1,01	2.	5,31	1,60
Kriminální kariéra obviněného	2.	6,19	1,05	3.	6,26	1,11	5.	4,77	1,73
Stanovisko obviněného k možnosti uložení TOPP	3.	6,13	1,04	7.	6,05	1,32	3.	5,13	1,51
Dřívější selhání obviněného při výkonu alternativního trestu	4.	5,97	1,45	8.	5,83	1,42	2.	5,51	1,76
Závažnost trestné činnosti	5.	5,94	1,05	5.	6,10	1,05	3.	5,45	1,40
Povaha trestné činnosti	6.	5,85	1,11	4.	6,14	1,01	7.	4,63	1,47
Riziko recidivy obviněného	7.	5,82	1,28	3.	6,25	0,92	14.	4,03	1,60
Možnost resocializace obviněného	8.	5,61	1,28	7.	5,91	1,06	20.	3,68	1,50
Riziko selhání při výkonu TOPP	9.	5,50	1,01	9.	5,73	0,94	21.	3,63	1,42
Prognóza budoucího vedení řádného života	10.	5,46	1,21	13.	5,43	1,48	11.	4,44	1,56
Závislost obviněného (alkohol, drogy, hazard)	11.	5,44	1,20	11.	5,50	1,17	22.	3,57	1,50
Postoj obviněného k aktuální trestné činnosti	12.-13.	5,37	1,29	20.	5,16	1,50	8.	4,52	1,65
Osobní poměry obviněného	12.-13.	5,29	1,46	15.	5,33	1,37	13.	4,36	1,60
Přístup obviněného k řešení následků – úsilí o náhradu škody	14.	5,31	1,38	12.	5,44	1,43	9.	4,49	1,59
Stálé zaměstnání obviněného	15.	5,29	1,46	15.	5,33	1,37	13.	4,36	1,60
Rodinné poměry obviněného	16.	5,23	1,11	10.	5,65	1,19	17.	3,87	1,45
Sociální zázemí obviněného	17.	5,04	1,36	16.-17.	5,32	1,41	15.-16.	3,97	1,50

⁷⁴ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s. 119-120

Konkrétní místní podmínky pro realizaci výkonu TOPP	18.	4,97	1,52	19.	5,19	1,47	10.	4,46	1,43
Možnost uložení konkrétních přiměřených omezení a povinností	19.	4,96	1,31	18.	5,22	1,44	12.	4,43	1,67
Zohlednění potřeb obětí	20.	4,86	1,32	18.	5,37	1,35	15.-16.	3,97	1,60
Majetkové poměry obviněného	21.	4,42	1,57	22.	4,30	1,63	19.	3,76	1,52
Zohlednění potřeb obětí	22.	4,39	1,50	21.	4,89	1,45	18.	3,77	1,75

Soudci přiřkládají největší význam kriminální kariéře obviněného, zajištěnosti bydlení do budoucna, závažnosti trestné činnosti, konkrétním místním podmínkám pro realizaci TDV a povaze trestné činnosti. Státní zástupci uvádí pořadí důležitosti daných faktorů s malými obměnami podobně jako soudci.⁷⁵

Stejně jako u hodnocení faktorů při ukládání TOPP se probační pracovníci domnívají, že uvedené faktory mají pro rozhodování soudců menší význam, než jaký jim soudci i státní zástupci ve skutečnosti přiřkládají. Soudci i v tomto případě deklarují značný význam u skoro všech sledovaných faktorů. Například mezi významnější soudci i státní zástupci hodnotí dřívější selhání obviněného při výkonu alternativního trestu, riziko jeho selhání při výkonu TDV a možnosti jeho resocializace, což probační pracovníci vnímají naopak tak, že tomu soudci a státní zástupci přiřkládají relativně menší význam.⁷⁶

Tyto rozdíly jsou způsobeny tím, že probační pracovníci výrazně podhodnocují význam jimi podávaných informací, kdy je však pravdou, že soudci přiřkládají informacím ze zpráv PMS ČR větší váhu mají pro její rozhodování větší význam, než si sami probační pracovníci myslí. Kvalitu těchto informací hodnotí velmi pozitivně.⁷⁷

⁷⁵ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s.118

⁷⁶ Tamtéž; s. 118

⁷⁷ Tamtéž; s. 118-119

U ukládání TDV se objevily významné rozdíly mezi hodnocením jednotlivých faktorů u soudců a státních zástupců. Státní zástupci přikládají vyšší význam při ukládání TDV u postoje obviněného k aktuální trestné činnosti, přístupu obviněného k řešení následků trestného činu, zohlednění potřeb obětí a dřívějšího selhání při výkonu alternativního trestu.⁷⁸

⁷⁸ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci); s.119

Závěr

Bakalářská práce se v teoretické části zaměřuje na probační a mediační službu, restorativní justici a jednotlivé alternativní tresty. Praktická část je zaměřena konkrétněji na vzájemnou spolupráci PMS, soudců a státních zástupců, faktory ovlivňující ukládání trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení a spolupráci probačního pracovníka s obviněným při realizaci podmínek uloženého trestu.

Z expertního dotazníkového šetření vyplývá, že vzájemná spolupráce probačních pracovníků, státních zástupců a soudců je na dobré úrovni v rámci ukládání alternativních trestů. Z výsledků je patrné, že z pohledu soudců je spolupráce s PMS je vnímána velmi pozitivně, bez významnějších výhrad. Ze strany státních zástupců je spolupráce s PMS vnímána taktéž pozitivně, nicméně s jejich hodnocení je negativnější. Probační pracovníci vnímají spolupráci se soudci jako lepší než se státními zástupci.

Z pohledu soudců a státních zástupců v oblasti hodnocení činnosti probačních pracovníků vyplývá, že nejvíce kladně je hodnocena jejich profesionalita. Odbornost, kvalifikace, zkušenost a objektivita probačních pracovníků je vnímána oběma profesními skupinami ve velmi pozitivní míře.

Mezi nejdůležitější faktory při ukládání TOPP je z pohledu soudců zdravotní stav obviněného, jeho postoj/stanovisko k uložení daného trestu a kriminální kariéru. Dalšími významnými faktory vnímají soudci závažnost trestné činnosti a dřívější selhání obviněného při výkonu alternativního trestu. Naopak státní zástupci vnímají tyto dva faktory jako nejdůležitější při podávání návrhu na TOPP. Při ukládání trestu domácího vězení pak soudci dávají největší důraz na kriminální kariéru obviněného, perspektivě jeho bydlení, závažnosti trestné činnosti, povaze trestné činnosti a konkrétním místním podmínkám pro realizaci TDV. Státní zástupci vnímají faktory s drobnými obměnami stejně, jako soudci. Probační pracovníci se naopak domnívají, že jmenované faktory mají pro soudce a státní zástupce menší význam, než jaký jim ve skutečnosti přiřkládají.

U spolupráce probačního pracovníka s obviněným při realizaci podmínek uložení TDV a TOPP bylo zjištěno, že nejvíce problematické je pachatele vůbec

kontaktovat. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že podle probačních pracovníků je vyšší šance navázání spolupráce s pachatelem je u TDV.

Z poznatků, které vzešly z této práce, dochází autorka k závěru, že udělování alternativních trestů je lepší za určitých okolností než ukládání trestů odnětí svobody. Neopominutelnou součástí pro ukládání a výkon alternativních trestů je vzájemná spolupráce orgánů činných v trestním řízení, zejména pak PMS ČR, státních zástupců a soudců. Pokud budou soudy rozhodovat na základě této spolupráce a dále pak na individualitě obviněných o uložení alternativních trestů, bude toto přínosem pro samotné pachatele trestných činů, jejich rodiny, veřejnost i stát.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip-W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 807-367-00-2.

MATOUŠKOVÁ, Andrea a Oldřich MATOUŠEK. *Probace*. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. *Sociologie* (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. *Studie* (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-188-2.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediaci*. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

The Little Book of Restorative Justice: The Little Books of Justice & Peacebuilding. 2. London: Good Books, 2002. ISBN 978-15-6148-376-1.

Trestní předpisy. Ostrava: Sagit, 2010. ISBN 978-80-7488-376-7

Internetové zdroje:

KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025 [online]. 2017. [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Proč by spolu oběti a pachatelé měli mít možnost mluvit. *Restorativní justice* [online]. Praha, 2022 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: *Respekt* [online]. Praha, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/proc-by-spolu-obeti-a-pachatele-meli-mit-moznost-mluvit?fbclid=IwAR0vAvOR6ufGGyaHM9adgifFTfs6onln9Bf2gESvuniiWrnpDEn9d8AIYkQ>

O restorativní justici. *Restorativni-justice.cz* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

Probační a mediační služba [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Proba%C4%8Dn%C3%AD_a_media%C4%8Dn%C3%AD_slu%C5%BEba

Probační a mediační služba. *Mediace.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.mediace.cz/cs/probacni-a-mediacni->

sluzba?fbclid=IwAR1MJ898VMZsO45y6cdu1JQ5dVEx8qQUcleGIQ129OJBT9SJ
lIEppouRHH4

Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY [online]. 2. Vídeň: OSN, 2020 [cit. 2022-07-06]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf?fbclid=IwAR1grArTm6E-7Cma6PCjD48FPyNd7vcjdtYSBj0yyd1iiXvlcs_iFPK5hzi

Zákony:

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam zkratk

PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky
TDV	Trest domácího vězení
TOPP	Trest obecně prospěšných prací
ÚZSVM	Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových

Seznam tabulek

Tabulka 7	Spolupráce s PMS podle soudců a státních zástupců
Tabulka 8	Spolupráce se soudci a státními zástupci podle probačních pracovníků
Tabulka 9	Hodnocení probačních pracovníků z hlediska kvalifikace, zkušenosti, odbornosti, objektivity a profesionality: průměry
Tabulka 10	Hodnocení probačních pracovníků z hlediska kvalifikace, zkušenosti, odbornosti, objektivity a profesionality
Tabulka 11	Hodnocení významu faktorů při ukládání TOPP: srovnání pořadí a průměrů hodnocení jednotlivých faktorů u soudců, státních zástupců a probačních pracovníků
Tabulka 12	Hodnocení významu faktorů při ukládání TDV: srovnání pořadí a průměrů hodnocení jednotlivých faktorů u soudců, státních zástupců a probačních pracovníků